

Or 8952 B 32

GOEJE, M. J. DE

IV

u brieven (16-19)

1889 (04-08) - (09-16)

1889-04-08

01

af. Massilia 8 April 1889.

Hooggeachtte vriend,

Morgen zullen we denkelijk te Aden arriveeren en gelegenheit hebben, brieven te verzenden. Een brief, dien ik te Port Sa'ied van vander Chys ontruy, geeft mij aanleiding u te schrijven. Zoolik ik u eens mededeelde, heeft hij in het Handelsblad (ik meer 4/5 Maast) een relaas doen opnemen aangaande de gebeurtenissen ~~in~~ in der Soedan, opgeteekend vooral uit den mond van een' koopman, die na lang verblijf aldaar naar Djiddah kwam. De vele fouten en wijzigingen, die de Redactie daarin heeft aangebracht, dede v.d.Ch. zijne ergernis luchten in „de Amsterdammer“ en toevens de Redactie van het Hbld. verzoeken, zijn oorspronkelijk manuscript aan van der Lith te zenden ter opname in „de Ind. Gids“. Na het

Nieuwsgier van zijn artikel in het Fran-
 deblad ried ik v.d.Ch., te trachten zijn
 documenten van des Mahidi in handen te
 krijgen en mij die te vertaling toe te zenden.
 Frans schreef hij mij, waarschijnlijk melden
 in 't bezit te zullen komen van een *günis*
 van mijn Mohammed Ahmed, maar
 daar lang wistel van de uitgave eener ver-
 taling onwenschelijk scheen en mogelijkwijze
 de bezorging die zaak door mij in Indië
 eerst na enige maanden tot publicatie
 zou leiden, vroeg hij mij om een adres in
 Holland, waaraan hij het exemplaar even-
 tuwel zou kunnen zenden. In mijn artikel
 over des Mahidi heb ik de Franse vertaling
 van een *günis* geciteerd, maar die ver-
 taling was zeker niet correct, en overigens
 blijft het mogelijk, dat v.d.Ch. een andere
günis bezorgt. Ik dacht, dat het U mis-
 schien niet te veel tijd zou kosten, het
 stuk voor Europeesch gebruik te bewerken en
 hier of daar uit te geven, en ik heb dus

v.d.Ch. geraden, het aan U te zenden, als
 mijn adres onzeker of te ver af mocht
 zijn. U zoudt het altijd weer aan iemand
 anders kunnen toevertrouwen, als uw tijd
 het niet toeliet, U zelf daaromde bezig
 te houden.

Van de reis valt natuurlijk niet veel te
 vertellen, opthou ik daarvoor nu beter dan
 hierna den tijd zou hebben, want het leven
 aan bord is louterfonten van het begin
 tot het einde; men komt tot niets, dat
 naar arbeid gelijkt. Te Port Sa'ied zijn we
 een paar uren aan wal geweest, terwijl
 kolen werden ingenomen; in het Suezka-
 nalen hebben vastgeraakte schepen om
 15 uren opgehouden, en verder hebben we
 steeds flink doorgestoomd met mij goed
 weder. Heen- en weer dreutelen, elkander
 aangapen, spelletjes doen, eten en drinken,
 soezen, dat zijn onze voornaamste bezigheden.
 Ter afsisseling met gisteren (Zondag) het geeste-
 lijk belang der 1ste klasse passagiers door een

21

"divine service" behartigd, welks leiding aan es
per 2^e klasse reizend clergymen west gees-
dragen. Zelden is echter de wereldsche zin in
de harten van allen (behalve misschien van
den voor die plechtigheid uit het voordek op-
gehaalden Godsdien) teruggekeerd. We
genieten verder eene warmte, die het zeewater,
waarin we ons baden, gelijkt maakt aan
het lauwe water, dat men in Europa voor
baden pleegt te maken.

Harlekijne groeten aan U en de uwen en
alle vrienden; steeds brozachtant

Uw

C. Fronck Hurgronj

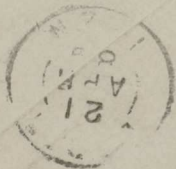
J. de Krijt
Com. Gen. der Nederl.
P. nany

Prof. Dr. M. J. de Goeje.

Leiden
Holland.

0/4/89

402

Welterreden 20/5 '89.

Adres alleen Batavia.

Hooggeachte vriend,

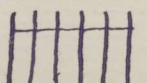
Gisteren ontving ik uwe aangename
 brieven, juist toen ik op het punt was aan u
 te gaan schrijven. Obama heeft u zeker het voor-
 naamste van mijne bevindingen medegedeeld;
 hoe de Atjehsche reis voorlopig is uitgesteld,
 dat ik voorlopig, bij Brandes logeerend, mij in
 een klein deel der Europeesche en in de Inlandsche
 wereld begin te bewegen, stukken behandel, die
 hier op mij lagen te wachten, bij des G. G.
 heb geloopt en met hem geconfereerd, en dat
 ik morgen wederom naar Britenzorg zal
 reizen om met hem en met de Directeuren van
 B. B. en O. S. N. te confereren en eenige
 dagen ten polize te logeren. Weldra daarna
 zal ik denkelyk de Praanger eng. gaan be-
 zoeken, als niet intusschen het Atjehsche plan
 opnieuw behandeld is en tot uitvoering
 komt. Iets anders wilde ik u speciaal mede-

deelen.

Onder mijne Arabische vrienden alhier neemt natuurlijk de goede Sejjid Othman eene eerste plaats in. Dezez dagen bracht hij mij 4 teekeningen met inkt en één abklatrub van inscripties in Hadhramaut, hem door zijnen zoon toegezonden. Over de vindplaatsen zal hij mij dezez dagen nauwkeurige gegevens mededeelen; sommige waren van dien aard, dat abklatrubben onmogelijk was, maar zijne teekeningen zijn naar omstandigheden mij goed. De inscripties zijn alle klein, maar meer dan één regel, en zelfs mij zonder twijfel bleek, Himjaritisch. Eene lees ik:

ⲡⲧ | ⲧⲠⲗⲁ

eene andere ⲁⲧ

en zoo zou ik nog meer ontcijferen, als het niet eenvoudiger was, ze in handen te stellen van iemand, die dat werk in enkele minuten beter kan doen dan ik in vele uren. Ik heb Brandes voorgesteld, ze namens het Batavia Genootschap aan u te zenden om er mee te handelen zooals u het best denkt. Eene teekening zal wel niets behelzen.

Het is jammer, dat de blijkbaar niet onhandige zoon van Othman geen grootere inscripties op het spoor is gekomen of althans geen gelezenheid heeft gevonden om er afdrukken van te nemen. Van éene kon hij geen abklatrub nemen omdat zij in den muur eener moskee voorkwam. Het terrein is nu even ontgromd, en mij denkt, waar deze fragmenten voorkomen, daar moet meer zijn. Ik zal Othman steeds tot diligentie in deze aansporen.

Tot nog toe heb ik natuurlijk bijna alles met stukken en rapporten te doen gehad, waaronder zeer belangrijke over de mystieke secten en broederschappen; weldra begint nu de persoonlijke waarneming, tot welke bevinding ik zoveel mogelijk bij Mohammeduansche gezetelden zal loeren en ook hier mijze vaste verblijfplaats in een kampong zal kiezen.

De warmte is hier hoger dan volgens Batavianen sedert menschenkenigenis het geval is geweest. Holle is nog hier en gaat eerst na met mij

ten tweeden male Britenryg bezocht te hebben,
naar Waspada terug, waar ik hem spoedig
hoop te volgen. Hij is een man, om te stellen.

Vander Chijs is met Spakler's benoeming
keer ontverden. Niet omdat hij twijfelt aan diens
goeden aanleg en wil, maar omdat hij meent,
dat als men hemzelf (v.d.Ch.) de betrekking
niet aanbodt, men hem dan tot superieur
een man moest geven, die door leeftijd en
ervaring zijn meerdere was, bv. een kundig
O.T. ambtenaar. Hij zal (en ik moet hem
gelijk geven) zonder onaangename verhoudings
te provoceren, zijnes them niet langer geven
aan jeugdige superieuren, die alles van hem
moeten leeren om geen gek figuur te maken.
Dit onder ons s.v.p. Zelf zou v.d.Ch. thans
(en hij heeft dit den Minister geschreven) niet
meer in aanmerking willen komen voor het
consulaat. Hij is door ons buitenlandse
Abdera te 's Hage gemeen behandeld.
Met hartelijken groet aan u en de uwen,
steeds hergachtent Uw C. Franck-Hungry

Batavia 5 Juni 1889.

Konynckde vriend, Deze diene voornamelyk om u op de hoogte te brengen van des stand der zaak van de Hadhranit. inscripties. Binnenkort zullen u worden toegezonden:

1° een Abklatsch en eene door mij a² geteekende teekening, beide van dezelfde inscriptie op eener steen van eene sigājeh, genaamt $\text{شَيْخُ ب. أَيْلَهُ}$, aan den voet der hoogte, waarop Hoed's graf zich bevindt.

2° eene teekening a¹ van eene inscriptie op eener steen bij eenen punt ook aan des voet van bedoelde hoogte شَيْخُ ب. ب.

3° drie teekeningen, b^{1, 2 en 3} van ~~verschillende~~ steenen, behorende tot des onderbouw van des Masdjid as-Sjeich Ali te Tèrim; des zonn van Sejjid Othmān schenen de steenen oorspronkelyk deelen van eener te zyn geweest.

Othmans zonn is nog in Hadhranant en zal moeite doen meer en grotere inscripties te vinden en er Abklatsches van te maken. Voor het verworvene, hoe weinig het zij, heeft hij moeten reizen, rafiq's betalen etc. tot een bedrag van f 150 - en schijnt het b. l. t. h. hem f 50 voor

zijne moeite te geven. Nu deed zich natuurlijk de
 vraag voor, van waar dat geld moest komen. In
 de eeg. streeke gehouden vergadering v. h. Bataw.
 Genootschap herinnerde men, dat de zaak in par-
 ticuliere correspondentie met u begonnen was en
 dat het Instituut belooft had, eene eventueele
 reis van Lejjid Othman met f1000- te
 zullen stempen, en men meende dus, dat het
 Instituut de noodige f200- wel zou betalen.
 Daar ik bemerkte, dat vooral de thesaurier
 van de Chijp zeer tegen betaling van wege het
 Bataw. Genootschap was, heb ik mij bij die
 verwachting aangesloten, en de wenschelijkheid
 betoogd, dat dadelijk aan Othman het noodige
 werd uitbetaald, daar dit aannemelijker zou
 werken. Het Genootschap betaalt nu de f200-
 als voorschot aan het Instituut; de president
 Mr. N. P. van der Berg heeft zich persoonlijk
 voor de restitutie borg gesteld. Mij dunkt, het
 kan u niet moeilijk vallen, het Instituuts-
 bestuur tot die uitgave te bewegen, maar
 voor het vervolg zal het raadzaam zijn, dat
 men wete, door wie verder te maken korten

vergoed zullen worden.

Met mijne stukken, vooral betreffende de Bar-
 tenische historie, ben ik bijna klaar, en sedert
 mijn tweede bezoek aan Britenzorg is mijn
 positie nu geheel geregeld. Binnen ± 8 dagen
 hoop ik naar Garoet en verder naar Holle
 te reizen.

Harlekijn groeten, met huzarenlij

Uw
 C. Franck-Hungoorn

Wat zou Fraenkel, die meende dat de plu-
 ralis fractus drie was, wel zeggen, als hij
 Lejjid Othman hoorde spreken van kesâsirah
 meerv. van koessir (koetsier) en anâkis
 meerv. v. onkos (onkosten)?

1889-09-16

01

Boemiajoe 16 Sept. '89.

Hoozgeachtte vriend,

Sedert ik u het laatste schreef, heb ik een belangrijk deel der Preanger regentschappen, Tjirebon, Tegal, Pekalongan bezocht, en ben nu op weg naar Banjaemas. Een dag van rust is een pasanggrahan wijt ik gedeeltelijk aan de correspondentie.

Veel dank voor Uw schrijven omtrent des gang der zaken betreffende de vacature-Pijpappel. Inmiddels is de gunstige beslissing mij (tot nog toe alles uit courantes, en wel indirect, daar ik op reis geene courantes lees) ter ore gekomen. Veel dank dus nogmaals voor Uwe bemoeiings in deze.

Van mijn onderzoek zijn natuurlijk tot nog toe geene resultaten rijp voor eindberediging; bovendien moet ik telkens oors op zichzelf staande kleine zaken advies uitbrengen, en heb ik verder alles tijd voor verzameling. Na Banjaemas en Bagelen bezocht te hebben, denk ik voor eenige weken naar Balavia terug te keeren, om eenige orde in des chaos

mijnne papieren te brengen.

Van Regeeringwege verlangde men vrooloozig vooral een advies over taajicht op Mohammedaanse „geestelijken“ en onderwijs; om dat uit te brengen is natuurlijk eenigszins gedetailleerde kennis van den toestand op geheel Java noodig, daar die in verschillende residentien nog al afwijkt. Dit als middelpunt van onderzoek nemende, verzamelde ik overal levende data over goddiens en adat op ander gebied. Veel hulp heb ik van mijn reisgenooten verzocht, die in „Melika“ II vermeldes Hasan Moestafa uit Garoet, die ik te Melika intiem kende, die hoewel orthodox, zeer verlicht en regeeringsejind is en die aan „grote geleerdheit“ veel praktische zin en kennis van land en volk paart. Ik hoop, dat hij mij later ook verder zal willen verzeyellen.

Gewoonlijk lozes ik met hem bij Inlandsche ambtenaren, koopden, of geestelijken en verkeer aldus voortdurend in eenre omgeving, waar men uit alles iets leeren kan en voortdurend van te boeken feiten als ongeren is. Den middelenweg tuschen Islam en Europeïschap

heb ik ook al met H. Hasan's hulp gemakkelijk gevonden.

Een eigenaardig resultaat is dit: de vrouwenachtelijke echtscheiding (القلاق) tot waantrozing van de ^{belangen} ~~rechten~~ der vrouw onmiddellijk na het huwelijkscontract uitgeproken, hoorde ik door Javanen te Melika aanprijzen en hen verhalen, dat dit in hunne resp. gewestes algemeen gebruyk was. Van des Bez loochende dit tegenover mij en had „er nooit van gehoord“, ofschoon ik hem in een fetra van Sajjid Othman liet zien, dat het te Batavia voorkom. Tot nu toe heb ik overal bevonden, dat de groote menigte niet beter weet, of de Edeh behoort bij het huwelijch, daar de huwelijksluitende londe onderzoek naar de gezindheit des bruidegoms hem dadelyk na het huwelijkscontract de الله عده formule voorspelt. Ik heb zelf reeds diverse Javanische en Soerdaische formulieren ervan. Dat heette de adat bestudeeren!

Van harte hoop ik, dat de Zomerreis merroom goed gedaan zal hebben en ik den winter met goede hoop te gemoet gaat. Mijne behulpelike groeten aan merroom, Jan, Meta,

en Claudius en, last not least, en
Uzely. Ik heb voorgesteld

Uw

C. F. van der Horst